

תחכה למחר כי מי יודע מה ילד יום. וכדרך שאמרו 'בוצינא טבא מקרא'. (רש"ש — ב"ק כז).

'... לא צריכא דאיכא לאישתלומי מיניה' — שיטת ר"ח, רי"ף, ר"ת, וכן נקטו רשב"ם ורמב"ן, שבעל-חוב, אם יש לו מעות — אינו יכול לשלם בשאר נכסים. אך אם אין לו — משלם בנכסיו ואין מטריחים אותו למכרם ולשלם בדמים. ולשיטה זו מתפרשת הגרסא שלפנינו בשופי. (ואולם, לפי הגרסא 'אי דליתנהו להני זוזי...' — משמע שאפילו יש לו מעות, אלא שאינם אותן מעות שקיבל עבור השור — אינו חייב לתת לו. וכתבו התוס' לפי"ז שיש לחלק בין בעל-חוב, שדעתו של מלוה לפרוע לו במעות ולא בדבר אחר, ובין חזרת-מקח שאינו חייב לשלם בדמים דוקא (כשאותם דמים שקיבל אינם ברשותו), וכדין הגיזקין. וכן כתב בתשו' מיימוניות (משפטים, יג). ואולם הרמ"א (חו"מ רלב, כג) פסק שצריך ליתן לו מעות דוקא). שיטת הר' חיים כהן-צדק (מובא בתוס'), שאפילו יש לו מעות, יכול בעל-חוב לפרוע בכל דבר אחר שירצה, כדין הגזקין. (ואולם בלוקח, אם המעות ששילם, קיימים בעין — חייב להחזירם, שהרי הם שייכים לקונה. וכפי הגרסא השניה). שיטה שלישית — להר' ישעיה (מובא בשטמ"ק — כתובות פרק ט): אם יש לו מעות — חייב לפרוע במעות. ואם אין — אם יש לו מטלטלין, חייב למכרם ולפרוע במעות, ואם אין לו מטלטלין שיכול למכרם אלא רק קרקעות — פורע חובו בקרקע. (וגרסתנו אינה מיושבת לשיטה זו, כי הרי גם אם אין לו מעות, חייב למכור את השור ולהשיב לו דמים. (ודוחק לומר שכיון שנמצא נגחן, אין מצויים לו לוקחין אם לא שיוזיל הרבה את שוויו, והרי דינו כדין קרקע). ואולם לגרסא השניה אתי שפיר, וכחילוק שחילקו בתוס' בין בע"ח למקח-טעות, שבזה האחרון דינו כגזקין, שיכול לסלקו בין בקרקע בין במטלטלין, גם כאשר יש לו מעות — עפ"י 'שער המלך' מלוה יא, ז).

דפים צב — צג

סיכומי שיטות

(אין) הולכין בממון אחר הרוב

קיימא לן כשמואל בדיני, במחלוקתו עם רב, (וכבר נחלקו בדבר תנאים, כמבואר בסוגיתנו), ש'אין הולכין בממון אחר הרוב'. וטעם שיטתו — באר ב'שב שמעתתא' (ד, ח ט), לפי שאמרה תורה 'על פי שני עדים... יקום דבר' — ולא רוב ולא חזקה מספיקים כדי להוציא ממון. (וע"ש שאין חילוק בדבר זה בין דיני ממונות לדיני נפשות, וגם שם לא מועיל 'רוב', אלא אם הוקבע הדין ע"י רוב שקדם לספק הנידון, וע' בזה עוד להלן). (עיקר הסברא מופיע ב'תרומת הדשן' (סו"ס שמת), וזו לשונו: 'דהא דקיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב היכא דאיכא חזקת ממון נגד הרוב, אף על גב דבשאר דוכתא אמרינן רובא וחזקה רובא עדיף? — דשאני חזקת ממון דאית בה טעמא ד'המוציא מחברו עליו הראיה', ורובא לא מיקרי ראייה. ויש להוסיף שענין זה קשור לדין 'קבוע' הנלמד מגזרת הכתוב והכל מודים בו, והגדר הכללי הוא שאין ענין הרוב אלא הטיה, וכדכתיב 'אחרי רבים להטות, היינו שהרוב מושך לכיוון מסוים ו'ממליץ' ללכת אחריו ולהסתמך עליו. אמנם כאשר המיעוט ניכר ומסויים לעצמו בנבדל מן הרוב, אין המיעוט עצמו בטל ואי אתה רשאי להתעלם ממנו במקומו

ולראותו כמאן דליתא, שהרי אין ספיקות לגבי עצם קיומו של המיעוט. וכשהספק נולד בתוך החנות במקום הקביעות והשאלה נשאלת באיזו חנות, הרי זה כמו לשאול על החנות עצמה אם כשרה היא אם לאו, שבוה לא שייך הטיה להעדפת הרוב, שגם הרוב איננו טוען שהמיעוט אינו כלל.

והנה בדיני נפשות וממונות דכתיב 'על פי שנים עדים...' אין דנים על פי הכרעה והטיה, שלא כלענין איסורים, ואי אתה יכול להתעלם מדעתו או מטענתו הסבירה, בטענה שאין כן מנהג הרוב, כי גם הרוב מקבל על כרחו את עובדת קיום המיעוט. (ורב, אפשר שסובר שגם בדיני ממונות, לפי שיש צד של איסור גזל, אין להפריד את הנידון הממוני מן הצד האיטורי).

וכן במה שדנו כאן על 'רוב נשים בתולות נישאות' — נראה שהוויכוח אינו רק מי משקר, דא"כ אינו דומה לכל המקרים האחרים בסוגיא, ולמה לא נלך אחר הרוב להטות כנגדו. אלא דגם כאן, מאחר שלא כתב כתובה אפשר שבאמת סבור היה שאלמנה או בעולה היא. והו שמתרץ שרוב הנישאות בתולות יש להם קול, כי נישואי בתולה שונים מנישואי אלמנה, וכל עוד לא ידענו ולא שמענו כאן על הינומא כדרך נישואי בתולה, אין לדעת מי פעל בתום לב ומיהו הבא בעלילה, והבן. — עפ"י 'בדרך טובים'.

ב'פני יהושע' (גטין מה) כתב מקור לדבר, מן הפסוק 'מי בעל דברים יגש אליהם' — יגיש ראייה אליהם. והרי על ספק שקול בממון אין צורך בכתוב, דסברא היא, מאן דכאיב ליה... (ע' ב"ק מו:), אלא בא הפסוק לומר שאפילו רוב אינו מספיק להוצאת ממון.

הגאון ר' מאיר שמחה מדווינסק (בחיידושי כאן) כתב לתלות מחלוקת רב ושמואל בגדרו של דין 'רוב' שבתורה, אם הוא בירור לספק — ואזי, אין מקום לחלק בין איסור לממון. או שמא הספק נשאר, ואינו אלא דין התורה לחשוב הספק כודאי, ובממון לא שייך זה. 'והדברים ארוכים ועוד חזון'. ויש מי שכתב שזו תקנת-חכמים, בתורת 'הפקר ב"ד הפקר' ('גינת ורדים' (לבעל ה'פמ"ג) — לב, ובספרו 'דאש יוסף' — חולין יב). ואולם האחרונים הוכיחו שלא כדבריו, וגם תמהו על סברת הדבר — וע' בחושי הגרוד' בענגיס ח"ב נו, ב).

כשאין הוצאת ממון — כתבו ראשונים, שכשאין חזקת ממון המתנגדת לרוב — הולכים אחר הרוב לכולי עלמא. כל הדין על הוצאת ממון על סמך 'רוב'. (ע' רש"י ב"מ כב: ותוס' בכ"מ, ועוד). ויש שהוסיפו, שכל שה'רוב' מורה שאין כאן חזקת ממון כל עיקר — הולכין אחריו גם לדעת שמואל. (ע' רשב"א כתובות טו; שב שמעתא ד, ז).

כתב בספר 'שב שמעתא' (ד, כד), אע"פ שרוב לא מועיל (לשמואל) להוציא ממון מחזקתו, מועיל הוא להוציא מחזקת 'מרא קמא' — לפי שחזקת ממון עדיפה על חזקת מרא-קמא ושאר חזקות, כי עתה הוא מוחזק, לא כן שאר חזקות שאינן אלא השארת המצב הקודם. (וע' ע' במובא בב"מ ק).

(נחלקו אחרונים כאשר הרוב קונים לשחיטה, והלוקח טוען שקנהו לחרישה, ועדיין לא שילם דמים — האם הולכים אחר הרוב (לשמואל) כדי לקיים המקח, ומוציאים ממנו את הדמים, כיון שאין חזקתו מועילה לו, שהרי משך כבר את הבהמה ועשו קנין, וגם חזקת המקח מסייעת למוכר, אע"פ שאינה חזקה גמורה, (ערוך השלחן חו"מ רלב, לו), או שמא גם להוציא מן הלוקח אין הולכין אחר הרוב. — נתיב"מ סקי"ב ודגמ"ר שם. ועתוס' ב"ק כו. ד"ה ואיכא).

בטענת 'שמא' ובטענת 'ברי' — כתבו התוס' (כאן, בד"ה וליחוי; ב"ק כו.) בשם רבנו תם, שלא אמר רב לילך אחר הרוב אלא כאשר המוציא (שה'רוב' עמו) טוען טענה ודאית, (כגון כאן — קים לי שאני

מן הרוב הקונים להרישה), והשני אינו יכול לטעון בודאות כנגדו (קים לי שאתה מן המיעוט הקונים לשחיטה), אבל כשהמוחזק בממון טוען טענת 'ברי' — אין מוציאין ממנו עפ"י רוב. (וע' בקונטרס הספקות^{1, ט} — כוונת דבריהם).

ובמקום אחר (בבכורות כ. לתירוץ אחד) בארו, שבין ב'שמא ושמא' בין ב'ברי וברי' — מודה רב שאין הולכין אחר הרוב. כל דבריו רק כשהמוציא 'ברי' והמוחזק 'שמא'. (ושמואל חלק אף באופן זה, — שאין כח להוציא ממון הגם שהוא ברי ושכנגדו שמא).

ויש מן האחרונים שכתב להפך, שלא אמר שמואל דבריו אלא כאשר המוחזק טוען 'ברי' כנגד הרוב, אבל אם הוא 'שמא' — מוציאין עפ"י הרוב. (פני יהושע — כתובות עו. ואם כי כמה קושיות מתישבות בכך, מדברי כמה ראשונים מבואר שלא כדבריו. וע' ב'בית ישי' (נב ובהערה ח) שכתב כדברי הפנ"י ובאר לפי"ז דברי רשב"ם בסוגין (בד"ה ונמצא עוברת), ואת דברי התנ"י יומא פה. ובשו"ת אג"מ (יו"ד ח"א רב) כתב להוכיח מקושיית הגמרא מ'שור שנגח' שאף כשהמוחזק 'שמא' אין הולכין אחר הרוב. (וכתב שאין כוונת הרשב"ם הגו' בדוקא, ע"ש).

וע' תנ"י כתובות טז. (וצ"ל שם 'אי נמי'). וע' ב'נחלת דוד' (ריש המניח), שמפרש שבשני האופנים נחלקו רב ושמואל. (הגאון רעק"א (בתוספתו על המשניות — ב"ק ג, א) הקשה מסוגיתנו, מאי פריך מ'היא אומרת בתולה נשאתני...'/ וכן מ'שור שנגח את הפרה...'. — הלא י"ל שרב מודה כשהמוחזק טוען 'ברי' או כששניהם 'שמא'. ובחדושי ר' מאיר שמחה מדווינסק פרש, שכל החילוק שחילקו התוס', אינו אלא במוכר ולוקח, שעיקר השאלה אם היה למוכר לפרש אם לאו, ובמקום שיכול לומר 'קים לי' א"א לומר שכשמכר מכר על דעת רוב הקונים, כי מכר על דעתו שלו. אבל בשאר ספיקות לא שייכות כלל אותן סברות, ולעולם הולכים אחר הרוב לרב. ע"ש בהרחבה).

עוד כתבו התוס' (בבכורות כ. לתירוץ השני), שממון שאין לו תובעין, אף רב מודה שאין בכח ה'רוב' לבדו להוציא ממון.

כשהרוב הכריע את הספק לענין דבר אחר — במקום שהוכרעה השאלה עפ"י רוב, טרם לידת הספק הממוני — מועיל ה'רוב' גם לפשוט את השאלה הממונית החדשה, שכבר הוחזק הדבר עפ"י הרוב. (עפ"י ה'הפלאה' — כתובות ספ"ק ובספרו 'המקנה' — קדושין לב; וכיו"ב בש"ש ה, ח; שו"ת ר' יוסף מסלוצק — ג; ובזכר יצחק ח"א נד).

יש שהרחיבו כלל זה — שבכל מקום שהשאלה נוגעת גם לאיסורין וגם לממונות — אין מפרידים את הנידונים זה מזה, וכשם שהולכין אחר הרוב לענין האיסור, כך גם לענין הממוני. (ע' בתוס' כתובות כ. ובשאר ראשונים ומהריט"א שם. וראה: שער המלך — טו"מ ט; חדושי הגר"ר בענגיס ח"א כד וח"ב נו, ב).

— ב'רובא דאיתא קמן' / ברוב גמור — יש ראשונים שכתבו שמחלוקת רב ושמואל אינה אלא ב'רובא דליתא קמן' (—רוב המבוסס על מציאות קיימת שאינה לפנינו), אבל ב'רובא דאיתא קמן' (שמצינו שהוא עדיף מ'דליתא קמן' בכ"מ — ע' קדושין פ. ברש"י ותוס', ובתוס' לעיל כד. וע' במובא שם), ומהרש"א ותוס' סנהדרין ג ועוד) מודה שמואל שמועיל. (שטמ"ק לעיל כב, וכאן — בשם גליון תוס'. וכן דייק ב'תרומת הדשן' (שיד) מלשון רשב"ם (צג. ד"ה דהוא).

ורעק"א ב'גליון הש"ס' הקשה סתירה מלשון הרשב"ם לעיל (צב: ד"ה באיסורא). ונשאר ב'צריך עיון'. ואולי כוונת הרשב"ם 'דליתא קמן' — אחד מסויים לתלות בו, ובא לאפוקי משור המוחזק ליגח. ע"ש. ולא לאפוקי 'רובא דאיתא קמן'. וע'ע: 'קונטרס הספקות' ו; 'מלא הרועים' — ב"ק ו: שערי ישר — ג, א; חדושי העילוי ממיצ"ט — סג).

ואולם כמה ראשונים חולקים. (ע' תוס' לעיל כג: ד"ה חוק; כתובות כט. מרדכי ספ"ק דכתובות. סי' קמא — בשם ר"י. וכן פסק הרמ"א — חו"מ רצב, י — שאף ברובא דאיתא קמן, אין הולכין אחר הרוב). ויש שכתבו שמודה שמואל ב'רוב גמור' שהולכין אחריו בממון. (ע' תוס' סנהדרין ג; ב"ח חו"מ רלב. וראה באריכות בשו"ת ר' יוסף מסלוצק — ג, ע"ש בבאור סוגיתנו. ועע"ש בסו"ס עב).

— כשיש חזקה המצטרפת עם הרוב — כתבו כמה ראשונים (בעל המאור ותוס' ישנים — כתובות טז). שמודה שמואל כאשר יש חזקת הגוף המסייעת לרוב, שמוציאין ממון מכח שניהם. (ומתוס' שם שלא תרצו כן, אין ראייה שחולקים, שאפשר שסוברים שאין שם חזקה, וכמ"ש הרמב"ן — קוב"ש שם פרק ג' אות פב). (על פי זה הוכיח ב'שערי ישר' (ה, יד) שחזקת מרא-קמא אינה בגדר שאר חזקות של איסור והתר, (וכבר נחלקו בדבר האחרונים, כמבואר במק"א), אלא בגדר 'מוחזק' — שאם היא חזקה כשאר חזקות, מדוע לא נעמיד השור בחזקת המוכר, שהוא בעליו הראשונים, ותסייע חזקה זו לרוב להחזיר המקח — אלא ודאי כל ענין חזקת מר"ק אינו אלא כשאין עכשיו 'מוחזק' אחר, אבל אם עתה הממון בחזקת אחר, ואדרבה, המוכר אינו חפץ להחזיקו — ליכא חזקת מר"ק. וע' בזה בשו"ת אג"מ יו"ד ח"א רב).

בדבר מצוה — יש שכתבו שאף לשמואל הולכין אחר הרוב בממון הנוגע לדבר מצוה — ע' בספר 'בית אהרן (כתובות כט) עפ"י שטמ"ק בב"ק. ותרץ בזה קושיות התוס' שם ובדף ט: לענין השבת אבידה. וע"ע ש"ך — יו"ד קעז בשם מהר"א ששון; שער המלך — טומאת מת, ט; שו"ת ר"י מסלוצק — ג; שערי ישר ה, טז.

לצאת ידי שמים — בספר 'שערי ישר' (ה, טז) כתב, שאף שאין הולכין בממון אחר הרוב, נראים הדברים שודאי ראוי לצאת ידי שמים, כיון שבכל מקום בתורה מועיל הרוב לבירור הענין. ואולם ב'מוכר שור לחברו ונמצא נגחן' וכל הדומה לזה, שם גם אם רוצה לצאת ידי שמים, אין ענין לשלם, שכיון שאין הולכין אחר הרוב, ולא היה לו למוכר לפרש, אלא הלוקח היה לו לומר 'לרדיא קא בעינא', ומדלא פרש — הפסיד. אבל בשאר ספקות שהרוב בא להכריעם, אף כי אי-אפשר להוציא ממון על פיו, ראוי ונכון להסתמך עליו אם בא לצאת ידי שמים.

עוד בענין 'אין הולכין בממון אחר הרוב' ובבאור סוגיתנו — ע' שו"ת מהר"ק — שרש קסא ד"ה וכו'; בה'הרן' למסכת ב"מ מבעל 'בית הלוי' — מובא בחדושי הגר"ח על הש"ס; 'שם אריה' — קונטרס רוב וספק; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב סו"ס"י לה. וראה ב'שערי ישר' (ג, ג) בבאור הענין, ועיקרי דבריו הובאו ב'יוסף דעת' — ב"ק כז (חוברת טו), וע"ע בשאר ספרים המצוינים שם.

דף צג

הערות ובאורים בפשט

'מאי טעמא, לאו משום דרובא הכי איתנהו?' — קים להו בגמרא שמדובר (גם) כשעדין לא שילם דמים, שמחייבים אותו לשלם, ולכן מקשה על שמואל, שרואים מכאן שמוציאים ממון על סמך הרוב. והראיה שכן הוא, מדקתני סיפא 'אומר לו הרי שלך לפניך' ולא קתני 'מקח טעות' —

משמע שעדיין לא שילם לו, ועל כרחך הטעם שחייב לשלם, מפני שרוב העבדים הם כאלו. (עפ"י רמב"ן וש"ר; תוס' כתובות נה. ד"ה הנהו; מהרש"א כאן).

(וכשתרצו בגמרא 'לא, כולו הכי איתנהו' — לאו דוקא כולם, אלא סתם עבד בחזקת גנב הוא, וכעין שחילקו בריש גטין בין 'רוב' ל'סתם', שאפילו ר' מאיר דחייש למיעוטא, מודה ב'סתם'. — כנ"פ, וכן משמע בנמוקי יוסף. ואף לשיטת הסוברים שמחלוקת רב ושמואל אפילו ברוב גמור — 'סתם' עדיפא).

'עד כאן לא קאמר ר' אחא התם אלא דאזלינן בתר חזקה דהוא גופיה מוחזק...' — היינו כענין חזקת המנהג, דאזלינן בתרה אף בדיני נפשות, כאשר שבאה ממדה"י ובנה מורכב על כתפיה, שנסקלת אם בא עליה, או אח ואחות שגדלו בתוך הבית, שחזקה כזו אומרת לך שלא להסתפק כלל, ועדיפה היא מרוב. ופשוט. ('בדרך טובים'. ע"ע שו"ת מהר"ט אה"ע כו — על יחס רובא וחזקת אומדנא).

(ע"ב) 'תרוייהו בתר רובא אזלי, מר אזיל בתר רובא דאינשי ומר אזיל בתר רובא דזריעה' — ערשב"ם. ולכאורה קשה, נחזי כמה מכר, אם כמות מרובה של זריעה, או כמות זריעה של הלוקחים למאכל? ויש לומר, כיון שישנם לוקחים זעירים רבים, כנראה ישנו גם סוחר אחד המספק להם והוא קונה כמות הקרובה לאותו יחיד הקונה לזריעה. ומ"מ עדיין רובא דאינשי קונים לשאר דברים, אף דהכמות קטנה, שפעמים שיש כמה ידי סוחרים באמצע עד שמגיע ליד הקונה, (כמבואר לעיל (צא) דרך בביצים אין משתכרין פעמים). (בדרך טובים).

(עוד אפשר שאין הכמות הוכחה; כי יש שקונים לזריעה מועטת, ומאידך יש הקונים לשאר צרכים באופן מרובה, אלא שבדרך כלל אמרו שסך כל הפשתן הנמכר לזריעה, מרובה מסך הנמכר לשאר צרכים, וסך מספר הלוקחים לזריעה הוא קטן, אך אין החלוקה מוחלטת וברורה בכל מקרה פרטי. וע"ע ברש"ש ריש פרקין).

— האחרונים נסתפקו בדין תשעה חנויות מוכרות בשר שחווטה ואחת מוכרת טריפה — האם יש ללכת אחר 'רוב מוכרי הבשר' או 'רוב חתיכות הבשר', (ונפ"מ — כשהחנות הטריפה מוכרת בשר יותר מכל החנויות האחרות) — ע' חות דעת (סג,ב); פתחי תשובה (יו"ד קי,ב) ועוד. ונראה, שאם אין רוב החנויות גורמות לרוב הפרישה החוצה — יש ללכת אחר רוב החתיכות, אבל אם כל חנות מוכרת בשוה, יש ללכת אחר רוב בשר הנמצא בעיר. ואמנם, כשעדיין לא נמכרה אלא חתיכה אחת ובא נכרי ולקח, וספק ממני לקח (או כל כיו"ב) — יש כאן 'רוב' כנגד 'רוב' והרי זה ספק השקול.

ואם בא עורב ונטל חתיכת בשר — כיון שכולם משמרים ואחד פשע ולא שמר, יש לתלות שזה שפשע הוא מן הרוב. וכן הדין בחמש בהמות כשרות הנמכרות בשש חנויות, ועוד חמש בהמות טרפות הנמכרות בארבע חנויות, ובא עורב ונטל — יש ללכת אחר רוב מוכרים, לתלות שאחד מהם הוא זה שפשע בשמירה. — כן מבואר מהתוס' (בב"מ כו. ד"ה לעולם).

אכן, בדבר זה נחלקו ר' יוסי ו'אמרו לו' — אם הולכים אחר רוב האנשים, או רוב הפשתן. וכנראה קיימא לן כ'אמרו לו', שהם רבים, והלכך הולכים אחר רוב חנויות. (עפ"י 'חזון איש' דמאי א,טו. ואמנם, הוכחה משית 'אמרו לו' לילך אחר רוב חנויות — ליכא, שכיון שיש כאן 'רוב' אנשים הקונים לשאר צרכים, די בכך שיהיה למוכר-המוחזק טענה שלכך לא חש לפרש, והמע"ה. וכעין שכתב הרש"ש כאן).

'ויש אומרים: אף הוצאה. מאן יש אומרים? אמר רב חסדא: רשב"ג היא...' — כתב רשב"ם

שהחיוב בהוצאה הוא בגדר קנס ואינו מדינא. וודאי אם המוכר שוגג, כגון שלא ידע אם אותם זרעים ראויים אם לאו — לכולי עלמא הוא פטור. (ואפילו אם תפרש דמדינא הוא ולא קנסא, לא מסתבר כלל לחייבו דמי ההוצאות, כיון שלא ידע, מאי הוה ליה למעבד). והלכה כתנא קמא, שאין קונסים אותו אפילו בשידע.

'ומכל מקום אומר אני שאם הוא רגיל לעשות כן, דקונסים אותו ב"ד כדעת 'יש אומרים', והכל לפי ראות ב"ד, ובלבד שיהיו מכוונים לשמים — כדי שלא ירבה הגזל והחמס'. (שו"ת הרדב"ז ח"א קצו — אודות אחד שמכר לחברו 'כסף שרוף' שאינו מזוקק, והלה ערבו עם זה, כמנהג המקום, בסברו שהוא מזוקק — האם חייב המוכר לשאת בהפסדים. וע"ע רמב"ם וראב"ד — זכיה ומתנה ו, כד ובי'אור שמח' שם).

'עשר קוססות למאה' — הקסיסה היא תחילת ההחמצה, כשהיין בשלב של 'ריחא חלא וטעמיה חמרא' (עפ"י ראשונים להלן), וראוי הוא עדיין לשתיה מיידית. ואולם אם החמיץ לגמרי — אינו בכלל המכירה (כמבואר מסוגית הגמרא).

ובריטב"א, לכל אורך הסוגיא, משמע שפרש 'קוסס' — תוסס. וברשב"ם ובתוס' שינים איתא, על שם הכתוב (ביחזקאל יז, ט) 'את פריה יקוסס'. ושם פרשו המפרשים: כמו 'יקוצץ'. ונראה שגם כאן הכוונה שבעקר מטיבו, כלשון המוזכרת בגמרא.

'קנקנים בשרון — מקבל עליו עשר פיטסות' — בפשוטו נראה, לפי שהחול שבשרון גרוע ומתפורר בנקל (ע' בסוטה מג.). וכבתפילת כהן גדול ביוהכ"פ (ירושלמי יומא ה, ב) 'ועל אנשי השרון היה אומר יה"ר... שלא יעשו בתיהן קבריהן'. (עפ"י 'חדושים וברורים'. ע"ש. ובפסקי ריא"ז משמע שנקטו 'שרון' לפי ששם הוא מקום עשיית הקנקנים).

ציונים

'גמל האוחר' — ע' במובא ב'מגדים חדשים' (לרד"י וויס שליט"א) — ברכות נד.

(ע"ב) 'המוליך חטין לטחון... קמח לנחתום...' — על צורת 'טחון' — ע' במובא בב"ק צט (חזורת יט), מאת הגר"י קמינצקי זצ"ל. וככל דבריו שם נמצא כתוב גם ב'עיונים בדברי רז"ל ובלשונם' עמ' קס-קסא.

'תאני רב קטינא: רובע קטנית לסאה...' — דוגמא אחת מגני רבות לשמות חכמים המתאימים וקשורים לתוכן מאמרם (ע' רש"י נדה לו סע"ב), כפי שאסף וליקט הר"ר מרגליות בחיבורו 'לחקר שמות וכינויים בתלמוד' (עמ' טו-טז). (וע' לעיל סז: 'ממל' — א"ר אבא בר ממל...'; ברכות ז: מאמר ר"ש בן אבישלום על מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום. ושם נג סע"ב; קדושין נד: מאמר בשם בר פדא על פדיון הקדשותסנה). — ומה שקראה המשנה לקטנית 'טינופת' — אפשר משום דסתם פירות (חטים) ללחם חמץ, ו'קטניות' אין באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון — פסחים לה. (בדרך טובים).